

СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА

Издавач:

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОДБРАНА НА РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Адреса на Редакцијата:

Министерство за одбрана

Списание „СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА“

ул. „Орце Николов“ 66 1000 Скопје

Телефони: 02 3128 276 и тел. факс 02 3113 527

Интернет адреса: WEB на Министерството за одбрана: www.morm.gov.mk

, публикации, СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА на

македонски и на англиски јазик

Списанието излегува два пати годишно.

СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА

ТЕОРЕТСКО СПИСАНИЕ НА МИНИСТЕРСТВОТО ЗА ОДБРАНА НА РМ

ИЗДАВАЧКИ СОВЕТ

генерал-мајор *Насер СЕЈДИНИ*, *претседател*

проф. д-р *Трајан ГОЦЕВСКИ*

проф. д-р *Росе СМИЛЕСКИ*, *полковник*

д-р *Димче ПЕТРОВСКИ*, *бригаден генерал*

Мелаим АДЕМИ

Селвет БАРУТИ

доц. д-р *Методија ДОЈЧИНОВСКИ*, *полковник*

доц. д-р *Мухамед РАЦАЈ*, *полковник*

д-р *Жанет РИСТОСКА*

УРЕДУВАЧКИ ОДБОР

проф. д-р *Трајан ГОЦЕВСКИ*

проф. д-р *Росе СМИЛЕСКИ*, *полковник*

д-р *Жанет РИСТОСКА*

проф. д-р *Зоран НАЦЕВ*

доц. д-р *Драге ПЕТРЕСКИ*, *полковник*

доц. д-р *Методи ХАЦИЈАНЕВ*, *мајор*

Главен и одговорен уредник: проф. д-р *Трајан ГОЦЕВСКИ*

Заменик главен уредник: проф. д-р *Росе СМИЛЕСКИ*, *полковник*

Одговорен уредник од МО: д-р *Жанет РИСТОСКА*

Технички уредник: *Билјана ИВАНОВА*

Ликовно решение на корица: *Кочо ФИДАНОВСКИ*

Лектор: д-р *Жанет РИСТОСКА*

Печат: „СТЕДА ГРАФИКА“ – Скопје

Сите права се резервирани

Се забранува репродуцирање на публикацијата и нејзините делови, како и нивно трансформирање во разни медиуми: електронски, магнетни ленти, механичко фотокопирање, снимање и друго, без писмено одобрение на издавачот и авторите.

All rights reserved

No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or transmitted in any form or by any means: electronic, electrostatic, magnetic tape, mechanical photocopying, recording or otherwise, without permission in writing from the publisher and authors.

Според мислењето на Министерството за култура бр. 07-7144/2 од 27. 12. 1999 година, за списанието „СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ОДБРАНА“ се плаќа повластена даночна стапка.

СОДРЖИНА

1

*Општо-теоретски, доктринарно-стратешки и други теми
од областа на одбраната*

- Мухамет РАЦАЈ, Беким МАКСУТИ
**КЛАУЗЕВИЦ ВО СВЕТЛОСТА НА СОВРЕМЕНИТЕ ВОЕНОТЕОРИСКИ
МИСЛИ** 7
- Оливер БАКРЕСКИ
СИСТЕМНА ПЛАНИРАЊЕ, ПРОГРАМИРАЊЕ И БУЏЕТИРАЊЕ 23
- Андреј ИЛИЕВ, Александар ПЕТРОВСКИ, Драге ПЕТРЕСКИ
**КОМПАРАТИВНА АНАЛИЗА НА БЕЗБЕДНОСНАТА СОРАБОТКА
ВО ЕВРОПА И ВО ПАЦИФИК-АЗИЈА** 33
- Жанет РИСТОСКА
**ТРЕТМАНОТ НА ТЕРОРИЗМОТ ВО РАМКИТЕ НА СОВРЕМЕНИТЕ
БЕЗБЕДНОСНИ СТРАТЕГИИ** 43

3

Евроатлантски интеграции

- Билјана АВРАМОСКА, Игор ЃОРЕСКИ
**ЕВРОПСКАТА ИНТЕГРАЦИЈА МОСТ ЗА ЗЕМЈИТЕ ОД ЗАПАДЕН БАЛКАН
НА ПАТОТ КОН ЕВРОПА** 51

4

Техничко-технолошки достигнувања, вооружување и опрема

- Славко АНГЕЛЕВСКИ, Зоран МИЛЕНКОВСКИ
ПРИМЕНА НА СИМУЛАЦИИ ВО ПРОЦЕСОТ НА ПЛАНИРАЊЕ И ПОДГОТОВКА НА ВОЕНИ ЕДИНИЦИ ЗА МИСИЈА 59
- Елениор НИКОЛОВ, Драге ПЕТРЕСКИ, Даме ДИМИТРОВСКИ
КОМПЈУТЕРСКИ ДИЗАЈН НА КЛИПОВИ СО МАЛА ТЕЖИНА СО ПРИМЕНА НА АЛГОР – ФЕА СИСТЕМ 71
- Југослав АЧКОСКИ, Методија ДОЈЧИНОВСКИ
САЈБЕР-КРИМИНАЛ И ЗАШТИТА НА ДИГИТАЛНИТЕ ПОДАТОЦИ ВО КОМПЈУТЕРСКИТЕ МРЕЖИ 77

6

Зрѓи теми од областа на безбедноста, одбраната и заштитата

- Тања МИЛОШЕВСКА
КОНЦЕПТОТ НА НАРКОТЕРОРИЗАМ 83
- Кемо ЃОЗО, Виктор ЗЛАТКОВ, Катерина МИТКОВСКА-ТРЕНДОВА
МОДЕЛИ ЗА ДОНЕСУВАЊЕ ВОЕНИ ОДЛУКИ ВО АРМ И ВО НАТО 93
- Гоце АНАКИЕВСКИ
ДЕВЕТТЕ СПЕЦИЈАЛНИ ПРЕПОРАКИ НА ФАТФ (FATF) ЗА СПРЕЧУВАЊЕ НА ФИНАНСИРАЊЕ НА ТЕРОРИЗМОТ – СОСТОЈБИТЕ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА 109

7

Прикази на книги, стичични илустрации и др. од областа на одбраната

- Киро АТАНАСОВ
ОРГАНИЗАЦИЈА И МЕНАЏМЕНТ НА ПОДРАЧНИТЕ ЕДИНИЦИ ЗА ОДБРАНА (д-р Менде Солунчевски) 117

КЛАУЗЕВИЦ ВО СВЕТЛОСТА НА СОВРЕМЕНИТЕ ВОЕНОТЕОРИСКИ МИСЛИ

Мухамет РАЦАЈ, Беким Максуди
Армија на Република Македонија

Апстракт: Овој труд има за цел да даде осврт на почетоците и достигнувањата на Клаузевиц и на планот на воената вештина и од филозофски аспект. Накратко ќе биде презентираан неговиот живот и делата, коишто зад себе ги остави овој голем теоретичар и филозоф, кој беше еден од најдобрите во тоа време, но исто така и мошне критициран и оспоруван. За време на неговиот живот ниту едно негово дело не е публикувано, освен мал број трудови кои останале под превезот на анонимноста. Неговите најзначајни дела биле оставени во ракопис за жена му, со надеж дека по неговата смрт таа ќе најде начини да ги публикува. Неговиот живот, како и животот на повеќето теоретичари кои пишувале за војната, може да се подели на два дела-период на активност и прибирање на податоци и период на размислување и сумирање на забележаното и проученото. Клаузевиц ја промовира идејата дека воената наука е вештина која има свои закономерности исто како и физиката, на пример.

Клаузевиц, денес, сè уште е еден од најголемите теоретичари на војната. Но, за жал, за неговиот живот, се знае мошне малку. Во кругот на своите блиски пријатели има забележано дека неговата теорија за војната нема да биде корисна само за неговата, туку и за генерациите што доаѓаат. Тој не можел ни да претпостави колку, всушност, ќе биде корисна таа негова теорија и дека и до ден денес, со својот дух таа сè уште ги воодушевува воените теоретичари и практичари.

Клучни зборови: војна, политика, филозофија, револуција, војска, држава, битка.

CLAUSEWITZ THROUGH THE LIGHT OF MODERN WAR THEORETICIANS

Abstract: This paper will discuss the beginnings and achievements of Clausewitz on the military and the philosophical field. We will pass through the life and the works that this great military theorist and philosopher left, who was one of the best at that time, but was also challenged and criticized by many war critics.

He did not publish anything for his life, except a few small and valuable papers under the veil of anonymity. He left basic research papers in manuscript, more or less settled, to his wife wishing her to publish them after his death. His life and the lives of many war writers can be divided into two parts - a period of action and gaining experience, and period of reflection and summing up the experience. Clausewitz rejects the idea that military science is a skill that would have meaning to laws such as physics. Therefore, according to Clausewitz, a war is a skill (Kunst) and not a science, because about three quarters of the facts on which actions in the war are based, were committed in the fog of uncertainty.

If you look at the life of Clausewitz, it can be concluded that the personal failure in his life, with great education and good knowledge of military operations, has given us a military thinker of a first-rate importance. For his effort in writing during his life, only a few friends have known, other but his wife. In the closest circle of friends, sometimes he mentioned that his aim is to write a theory of war that would be useful not only for present but for future generations. He probably did not imagine that he would succeed in his work that much to excite the war spirits of future generations.

Клаузевиц – човек, војник и филозоф

Карл фон Клаузевиц е роден во 1780 година во Бург кај Магдебург, а потекнува од многу скромно пруско благородничко семејство. Неговиот татко се стекнал со благородничка титула како резултат на својата долгогодишна служба во пруската војска. Оваа поволност влијаела неговиот син, без потешкотии да може да се посвети на офицерскиот повик, практично непристапен за кандидати со граѓанско потекло. Интересно е да се забележи дека самиот Фридрих Велики, посетувајќи ги воените училишта со стап ги протерувал офицерските кандидати со граѓанско потекло.

Клаузевиц во 1792 година пристапува во полкот на пруската армија. Тоа се случило во период кој се смета за пресвртница во историјата на воените вештини. Големите сили во Европа коишто штотуку се беа соземале од шокот предизвикан од Француската револуција, решиле жестоко да се пресметаат со револуционерите. Прусија ја презела улогата на ударна сила на реакцијата, па затоа војводата од Брауншвиц тргнал со својата војска во 1792 година со многу амбициозни цели да го заземе Париз, после што, според неговата замисла, ликвидацијата на француската револуција би била само рутинска работа. Врз основа на извештаите од француските емигранти, Прусите верувале дека пред нив стои недисциплинирана новосоздадена француска војска, во најголемиот дел составена од слабо опремени доброволци. Сепак, се покажало дека замислите на Прусите биле далеку од стварноста.

Средбата на двете војски завршила со битката кај Валмија, каде што Прусите нападнале со многу јак артилериски оган по француските редови. Синкилотите (голтари, безгакаши) не се разбегале, туку го издржале оганот и вратиле со иста мерка. Нивните редови не биле геометриски точно подредени како пруските, но во нивното држење била изразена одлучност и непоколебливост. Прусите не се одлучиле да извршат јуриш на тие редови. Наводно на нивниот јуриш му пречел јакиот дожд и затоа

двете војски се разотишле без довршена битка. Најдобрата европска платена војска се покажала недоволна за да ги совлада „безгаќашите“ во искинати униформи, недоволно извежбани, но со нов борбен дух кој во нив го внела француската револуција.

Еден од најголемите Германци на тоа време J.W. Goethe ја посматрал од пруските позиции битката кај Валмија (Walmu). Неговиот коментар за битката бил: Денес и на ова место почнува нова епоха во светската историја и вие можете да кажете дека сте биле присутни.

Европа сè уште не можела да сфати што, впрочем, се случило и дека тука се судриле вооружени сили на две различни уредувања. Новата буржоаска класа им всадила на своите војници невиден елан и спремност за жртвување. Тоа сигурно не било ни приближно случај со пруската платеничка феудална војска.

Сите тие новини најмалку можеле да се разберат во Прусија каде што француската револуција се замислувала како маса од бунтовници која била мотивирана единствено за крајби. Тој впечаток секако не го одминал ни младиот Клаузевиц, што и се забележува во неговите рани трудови¹.

Првата коалиција на европската реакција била скршена. Прусија се повлекла меѓу првите. Младиот Клаузевиц во мирновременскиот гарнизон крај Берлин, ги задоволувал своите амбиции во интензивно учење. Тој е самоук, но добро ја совладува математиката, францускиот и латинскиот јазик. Ја чита „Вештината на војувањата и општите принципи на војната на Фридрих Велики“ од Макијавели. Во 1801 година пристапува во Општа воена школа која била под раководство на Шарнхорст (Scharnhorst), кој до до крајот на својот живот имал големо влијание на Клаузевиц. Шарнхорст бил еден од ретките плебејци кој достигнал висока положба во пруската војска. Неговиот немирен дух не бил премногу оптоварен со традициите, па бил во состојба да ги сфати новите идеи. Во секој случај, прв меѓу пруските генерали, ја воочил суштината на францускиот успех. Во него тогаш почнала да се раѓа идејата дека платеничката пруска војска треба да се замени со регрутирање на народна војска. Секако дека таа мисла можел да ја изразува само во кругот на блиските пријатели, затоа што во тоа време на прускиот крал му биле блиски јакобинските идеи. Сепак тие идеи имале силно влијание на Клаузевиц.

Покрај воените предмети во Општата воена школа Клаузевиц слушал и предавања од логика и основи на филозофијата, главно Кант, најголемиот германски авторитет на полето на филозофските мисли во тоа време.

Клаузевиц во тоа време пишува неколку историски расправи за Фридрих Велики и критика за геометриската стратегија на Vulow. Суштината на тие критики била во тоа дека не може да се расправа за стратегија само на основа на геометриски облик

¹ Klausewitz, O ratu, Vojna biblioteka, Beograd 1957

на борбен распоред без да се земаат предвид одлуката на војсковоците и моралот на трупите. Во 1806 година Клаузевиц заминува во војна како аѓутант на принцот Август. Во тоа време сè уште не бил свесен дека, всушност, слабоста на пруската војска во однос на Наполеоновата е токму заради придржувањето на начелата кои ги застапувал *Bulow*.

Катастрофалните порази на пруската војска кај Јене и Аурестеда делумно му ги отвораат очите. И сам учествувал во битката кај Аурестеда и набрзо потоа, заедно со принцот, завршува во заробеништво. Како воен заробеник во Франција имал доста време за размислување околу слабостите на пруската војска во однос на француската. Но сè уште не бил во состојба да ја разбере тајната на францускиот успех. Тие свои размислувања ги составил во една реченица: „Со платеници не може да се задржат Персијците кај Термопилскиот теснец“.

После катастрофалниот пораз на Прусите кај Јене, Клаузевиц започнува интензивно да го проучува Наполеон и неговиот начин на водење на војна. Сепак, суштината на неговите успеси ќе биде способен да ја дефинира многу покасно. Во тоа време неговиот дух не бил доволно формиран. Во своите трудови не ја крие отворената омраза спрема Французите и пишува бесмислици за Француската револуција, а француската војска ја нарекува банда од крадци кои постигнувале победи благодарејќи само на воената среќа на своите генерали. Трудовите од тоа време немале никаква врска со неговиот рационален начин на размислување во подоцнежното време. Во стварноста, новопечените аристократи не можеле да ги поднесат катастрофалните порази на пруската војска од француските плебејци каде што голем број офицери се издигнувале од положба на обичен војник.

По Тиситскиот мир, Клаузевиц се вратил во победената Прусија. Феудална Прусија почнала постепено да се претвора во граѓанска држава. Во тоа време неговото внимание посебно го привлекуваат Наполеоновите неуспеси во Шпанија, каде што тој наидува на речиси несовладлив народен отпор.

Австрија во тоа време е победена и Наполеон се приближува до врвот на својата моќ. Во 1812 година донел одлука за поход на Русија. Многумина во Европа мислеле дека шансите се на негова страна. Кон тоа гледиште се приклучил и прускиот крал кој склопил сојуз со Наполеон и му ставил на располагање свои тврдини и контингент од 20.000 луѓе.

Клаузевиц, кој тогаш бил мајор и наставник во воената школа², размислува поинаку. Смета дека народот е непобедлив, што се гледа од примерот на Шпанија и предлага Прусија да дигне востание против Наполеон. Секако дека тоа го направил под маската на анонимноста, што и го спасило од реперкусии.

² Allgemeine Kriegsschule

Длабоко разочаран што Прусија не може ништо да стори против завојувачите и под притисок на совеста дека мора да продолжи војната проти завојувачите, Клаузевиц пристапува во руска служба. Три недели пред Наполеоновиот напад добива чин потполковник на руската војска. Тоа бил редок но никако единствен случај за пруските офицери. Еден негов другар, кој со одличен успех завршил во истата класа на военото школо, загинал во руска униформа во борба со пруските војници. Под команда на Ф.П. Уваров, Клаузевиц учествува во Бородинската битка. Наскоро ја напушта војската на Кутузов и преминува во армијата на Витгенстеин, која оперирала на Двина. Таму бил сведок на битката на Берзини. Поради тоа што не го знаел рускиот јазик, во руската војска немал можности да командува со некоја единица. Единствена значајна работа му била изработката на конвенција врз основа на која командантот на прускиот корпус генерал Јорк преминал на руска страна.

На почетокот на 1813 година Клаузевиц активно работи во источните провинции на Прусија каде што ја спроведува Шарнхостовата и својата идеја за вооружување на народот. Сите луѓе способни да служат војска, се поделени во две групации. „Уландвер“ или резервна војска бил биран маж помеѓу 18 и 40 години на 50 жители. Тоа било некој вид на пополнување на регуларна војска. Во „ландштурм“ влегувале сите останати способни луѓе, а начинот на војување е заснован исклучиво на партизанските принципи. Наводно, околу 200.000 луѓе се воведени во списоците на ландштурмите. Покрај сите организациски и теоретски подготовки, ландштурм не дал ни приближно на она што го направиле руските партизани без посебни теоретски подготовки.

Во март 1813 година Клаузевиц бил во улога на руски воен пратеник во армијата на Блухер, каде што началник на штабот бил Шарнхорст. Наспроти противењето на кралот, Клаузевиц бил третиран како пруски офицер. Шарнхорст набрзо умира од здобиените рани и така Клаузевиц губи пријател на кој единствено му се доверувал околу своите размислувања³.

Во 1814 година добива чин полковник во пруската војска. Во април 1815 година, станува началник на Штабот на Третиот корпус и учествува во битката кај Лигни- неуспешна за Прусите. Нешто подоцна во битката кај Ватерло неговиот корпус во неуспешниот судир со Французите премногу далеку отстапува, така што францускиот генерал Гроухи можел без никој да му пречи да се повлече, така што Наполеон со главнината на својата војска е поразан кај Ватерло. На Клаузевиц како началник на Штабот му се припишува голем дел од вината за локалниот неуспех на пруската војска.

После тоа Клаузевиц е сведок на гонењето во правец на Париз и неговата капитулација. Тука виделе како сојузничките армии немилосрдно пљачкосуваат низ Франција, многу повеќе од она што го правеле француските трупи во победената

³ R.Aron, Clausewitz et la guerre populaire, Defense National

Европа. Клаузевиц констатира дека Французите никогаш не се однесувале така брутално. Неговите симпатии сега биле насочени кон страната на победените. Му се спротиставил на Блухер која сакал да го сруши мостот на Јени, а дошол во судир и со својот пријател Гнеисен кој барал да се погуби Наполеон. Очигледно дека не наоѓал никакво здоволство во состојбата на народот кој бил понижуван од окупаторот. Во тоа време изјавува: „Никаква несреќа не може да ги натера Французите на сервилност“. Тоа е една од важните карактерни црти на Клаузевиц, кој нешто подоцна дошол до заклучок дека еден народ не може да биде поразен сè додека самиот не го признае тоа.

Чинот генерал-мајор го добива во 1818 година и на местото управник на воената школа останува цели 12 години. Неговата улога во таа школа била административна, без никаква врска со наставата. Имено наставата била во рацете на посебни комисии на кои немал никакво влијание. Во тој период наоѓа време за студиите и пишувањето⁴. Во тоа време и Хегел, кој држел катедра по филозофија на Берлинскиот универзитет, станува неоспорлив во филозофските мисли во Германија. Неговото влијание е присутно насекаде, а се чувствува и во трудовите на Клаузевиц. Во секој случај, тоа е периодот на најплодните творечки години од неговиот живот. Тогаш ги анализира и сумира изминатите случувања, но овој пат, веќе вооружан со Хегеловиот дијалектички метод, способен за остварување на големи дела.

Во март 1831 година станува началник на Штабот на армијата со која командува Гнајсенај. Армијата е стационирана на полската граница, а имала за задача да го спречи ширењето на востанието во Полска од рускиот дел на поделената Полска. Тоа било времето кога Прусија и Австрија со Русија биле столбот на реакционарните сили на Европа. Клаузевиц со својата префинета смисла за забележување на стварноста чувствувал дека стариот поредок не може веќе да се одржи со никакви средства. Тогаш му пишува на Гнајсенај дека никаков политички Архимед веќе не може да го врати општеството од пред 1789 година. Според тоа што ги осудувал реакционерните државници, како пруски аристократ во исто време и се плашел од револуција. На тој начин постојано бил во расчекор меѓу реакционарните политичари, на чии постапки се противел, и револуцијата која ја осудувал и од која се плашел. Во таква ситуација сè повеќе се повлекувал во себе и во своите студии. Збунет од плимата на револуционерните случувања, разочаран ѝ пишува на сопругата дека никој повеќе нема сили да се спротистави на револуционерната плима и дека дошло време кога повеќе не треба да се плашиш од смртта.

Смртта не морал долго да ја чека. Епидемијата на колера се проширила во источните провинции на Прусија. Гнајсенај умрел во август, а Клаузевиц на 16 ноември 1831 година. Неколку дена пред тоа истата болест го однела и Хегел.

⁴ J.Jaures, L Armee Nouvelle, L Humanite, 1915

За својот живот не објавил ништо освен неколку мали вредни списи и тоа под превезот на анонимноста. Основните научни трудови ѝ ги оставил во ракопис, некој повеќе или помалку средени, на својата сопруга со желба да ги објави после неговата смрт. Неговиот живот, како и на многу воени писатели може да се подели на два дела – период на акција и стекнување на искуство и период на размислување и сумирање на тоа искуство.

Инаку животот на Клаузевиц бил проткаен со редица неуспеси и разочарувања, а неговата личност побудила многу противречности.

Разочарувањата започнале уште во младоста, кога пруската војска одгледувана на традициите на Фридрих Велики, едноставно и жестоко била поразена од француските плебејци. Работите биле уште полоши кога Прусија потклекнала пред Наполеон, и тоа без отпор каков што пружале Шпанија и Русија. Крајно доследен на своите принципи, Клаузевиц ја продолжува борбата како руски офицер, затоа што тоа бил единствен начин да се бори против Французите. За таа своја доследност не само што не добил пофалница, туку и прускиот двор и кралот го игнорирале до крајот на животот. Ниските офицери и слушателите на воената школа каде што бил управник потајно го исмејувале заради црвениот нос кој го добил во зимските борби во Русија. Тие тоа не го толкувале како последица од измрзнувањето туку се ширеле гласини дека потајно пие и дека тоа му останало во навика од дружењето со руските офицери, во што не било тешко да се поверува.

Победите над Наполеон не го задоволувале Клаузевиц затоа што набрзо се уверил дека истите оние коишто укажувале на недостојното држење на Французите, немилосрдно ограбувале по Франција на начин на кој што француските трупи никогаш тоа не го правеле. Во период на алчните европски реакции после поразот над Наполеон, Клаузевиц пронаоѓа многу работи за осуда. Реакцијата се нафрлила на ландверот во чие остварување вложил толку енергија, го прогласила за легло на револуцијата и воопшто, како твоба која никако не е во склад со вистинските пруски сфаќања. Тука реакцијата била повеќе во право од Клаузевиц, затоа што влезната идеја на француската револуција ја зафатила и Прусија. Клаузевиц енергично си земал за право да ги праша своите противници – дали повеќе се плашат од својот народ или од својот непријател. Инаку, неговиот префинет дух кој не ги разбираше класните конфликти, во овој случај не можел да сфати дека реакцијата, всушност, многу повеќе се плашела од својот народ заради влегување на идеите на француската револуција, отколку од кој било потенцијален непријател.

Како воен командант, Клаузевиц исто така немал среќна рака. Секогаш го надвистнувале административни должности или места како началник на штаб. Најголемата шанса која ја имал во конфликтот со Грохејм ја пропуштил, затоа што советува повлекување кога главната битка била речиси веќе повољно решена за сојузниците. Голем животен парадокс претставува и неговата улога на управник на воената школа.

Како еден од големите теоретичари на воената вештина вршел само административни и дисциплински должности без никакво влијание на наставата.

Не помал парадокс во неговиот живот претставува и личноста на Наполеон која го прогонува од млади години. Тој го смета за окупатор и го мрази со чувство на офицер на победена земја. Од друга страна пак, секогаш го нарекува бог на војната и му се восхитува целиот живот. Впрочем, со проучување на Наполеоновите битки и неговото дејствување во политиката и војната, дошол до големите мисли за природата на војната и поврзаноста на политиката и војната.

Како теоретичар и филозоф, најпрво бил под влијание на Кант, за потоа целосно да се воодушеви од дијалектичкиот метод на Хегел, концептот на апсолутните идеи и разбирањето на работите преку борбата на спротивности. Совладувањето на спротивностите помеѓу формите и содржините преставува не само негов пристап на согледување на проблемите, туку и многу често и начин на изразување. Заради тоа често може да се најде мислење за Клаузевиц дека е војник по професија кој што компетентно се служи со речник на филозоф. Бидејќи Хегеловиот идеалистички пристап на дијалектичкиот метод е доста заплеткан и начинот на филозофирањето на Клаузевиц се сметало дека е обвиткан во метафизичка магла¹, особено кога е студирани и толкувани од воените теоретичари. Францускиот воен теоретичар Камон на почетокот на 20-от век констатира дека Клаузевиц бил: „Најголем Германец од сите Германци и во секој момент човек има чувство дека се наоѓа во метафизичка магла“.

Секако дека воените писатели од другата страна на Рајна на тоа реагирале. Еден од нив одговорил – толку подобро: „Французите никогаш не можат да го сфатат Клаузевиц и тајната на нашите сили“.

Камон не е единствен воен писател кој негодувал заради заплетканиот начин на изразувањето на Клаузевиц. Генералот Палат, кој вообичаено најпофално се изразува за вредностите на делото на Клаузевиц, пишува: „Како и многу Германци и тој не се труди секогаш да ги прецизира своите идеи“⁵.

Во младите години Клаузевиц доста време посветувал на учење математика и физика, што секако оставило белег на неговиот начин на создавање на некои заклучоци. Осумнаесттиот и деветнаесттиот век биле под силните влијанија на Њутновиот концепт. Според Њутон, во астрономијата секогаш се гледа компактна и стриктно организирана вселена, каде што целокупната иднина зависи од целокупното минато. Тие гледишта се пренесени и на физиката и тука постојано се тежнеело за поставување на поголеми и поопфатни закони. Сите работи во физиката, а донекаде и во сродните науки добивале цврсти ставови, тежнејќи на состојбата во која се наоѓала Еуклидовата геометрија околу две илјади години.

⁵ General Palat, La Philosophie de la Guerre Dapres Clausewitz, Charles Lavauyelle, Paris 1922

Клаузевиц се обидел во воените вештини да ги согледа таквите гледишта. Притоа вложува крајни напори за објективно изразување. Длабоко ги следи воените закони на војната, но притоа воопшто не навлегува во суштината на нејзиното потекло, ниту е заинтересиран за нејзината праведност, односно неправедност. Војната, просто ја сметал за законски акт. Исто како физичарите и хемичарите од неговата епоха, кои создале низа на вонредни теореми, а не навлегле во суштината на атомот, така и Клаузевиц кажал толку многу за војната, а не навлегол во суштината на потеклото на војната.

Покрај научниот метод за кое му било добродојдено знаењето на математиката, исто така бил свесен и дека рубиконите во науката се поминуваат многу потешко отколку во воените активности и затоа се чувал од секоја непромисленост на тоа подрачје. Сфаќајќи ја науката онака како што ја гледал во математиката и во физиката, Клаузевиц ја отфрла идејата дека воената вештина е наука којашто би имала значење на законите како на пример, физиката. *Затоа, според Клаузевиц, водењето војна е вештина (Кунст), а не е наука, затоа што околу три четвртини од фактите на кои се засновани акциите во војната се извршени во маглата на неизвесноста: Гледаме јасно дека апсолутното таканаречено математичко во пресметките на воените вештини не пронаоѓа никаде цврсти основи и дека уште на почетокот се наидува на игра од можности, веројатности, среќа и несреќа, игра која се провлекува низ сите големи и мали пори на военото ткиво, и се чини дека од сите гранки на човечкото работење војната е најблиску до картањето. Одбивајќи ја идејата дека воената вештина е наука, со тоа никако не се негира постоењето на теорија за водењето на војна која треба да ги содржи начелата, методите и прописите за водењето на војна, особено во доменот на тактиката.*

Овие гледишта, според Клаузевиц, ги застапувале и многу други воени теоретичари од тоа време, како на пример Жомини. Сепак, Клаузевиц бил доволно внимателен да избегне дефинирање на некои закони кои би се однесувале на тактиката и стратегијата во поглед на нивна унифицираност за сите времиња. Неговиот современик, генералот Жомини кој некогаш бил повеќе читан од Клаузевиц, но и мошне бргу бил заборавен не поседувал таква внимателност. Жомини тврдел дека во стратегијата принципите остануваат секогаш исти: „Новите откритија кои се појавиле се заканувале дека ќе направат голема револуција во организацијата, вооружувањето па и во тактиката на војската. Единствено стратегијата со своите принципи ќе остане иста каква што била во времето на Сципион и Цезар, како и под Фридрих, Петар Велики и Наполеон, затоа што тие принципи не зависат од природата на оружјето ни од организацијата на трупите“⁶.

⁶ Jomini, Pregled ratne vestine, Vojna biblioteka, Beograd 1952,

Може да се каже дека основното дело на Клаузевиц „За војната“ не претставува само класично дело на воена литература, туку е и прилог во германската филозофска мисла на деветнаесеттиот век. Германците успеале на преминот од осумнаесттиот во деветнаесеттиот век да спроведат вистинска револуција на полето на филозофијата. Во стварноста тие преку филозофијата единствено го замислувале она што Французите и Британците веќе го спроведуваале на полето на политиката, па и економијата. Предводник на таа мислечка револуција бил Кант со „Критиката на чистиот ум“ а го надополнувал Хегел со неговата „Логика“. За време од неполни четириесет години германската филозофска мисла, покрај тоа што содржела и доста конзервативни елементи, станала предводник на филозофската размисла. Највредна содржина на таа филозофија е дијалектиката. Трудовите на Клаузевиц спаѓаат во тој филозофски период и носат негов силен печат.

Хегеловата филозофија претставува една од основите за Марковата филозофија. Заради тоа и не случајно Маркс, Енгелс и Ленин од сите класичните воени писатели најмногу го ценеле Клаузевиц.

За неговите пишувани дела, освен неговата сопруга, за време на неговиот живот знаеле само неколку пријатели. Во најблизок круг понекогаш споменува дека цел му е да напише теорија за војната која би била корисна не само за сегашните, туку и за идните генерации. Не можел ни да претпостави колку неговите трудови ќе ги возбудуваат воените духови на идните генерации.

Оцена на делото на Клаузевиц до денес

Клаузевиц починал кога трудовите и ракописите му биле подредени во осум книги. Тој ракопис, лично, го сметал за недовршен. Реално, тој сметал дека потполно му била завршена само Првата глава од првата книга. Шесттата книга **Одбрана** сметал дека е само обид, а седмата **Напад** и осмата **Воен план** дека се само скици.

Сепак и вака недовршени овие трудови предизвикуваат голем интерес и полемика. Како што е случај со секое дело со поголема вредност, оцените за тие трудови се движеле од врвни величења до потполно потценување. Сумирајќи ги тие оценки, може да се заклучи дека тие трудови ретко кога биле предмет на студии во целина и дека заклучоците за нив, најчесто биле давани на основа на некои делови или само на цитати, а ретко врз основа на целина. Најголемиот дел од воените критичари се задржале само на првите три книги : *За природата на војната*, *За теоријата на војната* и *За стратегијата воопшто*, а од овие книги повеќе се користени само цитати. Заради тоа настанала познатата изрека дека *Клаузевиц е воен теоретичар кој често бил цитиран а ретко студирани*.

Клаузевиц во прикажувањето на некои свои поставки употребувал анализа со методот на борба на спротивности и совладување на противречностите, и затоа многумина биле претпазливи при посочувањето на неговите цитати. Доколку тие се

земат предвид парцијално, можат да се извлечат не само непотполни, туку дури и спротивни заклучоци од она што тој, всушност, го заклучувал. Клаузевиц поставувал определен поим како теза за потоа да наведе антитеза и конечно од тоа да изведе синтеза. Заради тоа е невозможно само дел од тоа размислување да се земе како негово целосно гледиште⁷. Парцијалната и непотполна анализа е најверојатно една од главните причини на големиот број контрадикторни мислења за неговите трудови.

Современикот на Клаузевиц, генерал Жомини, по потекло Швајцарец, му служел на Наполеон, а подоцна преминува во руска служба, од други мотиви спротивни од оние на Клаузевиц. Тој исто така е инспириран од Наполеоновите војни, но неговите дела ја немаат онаа длабочина на размислување својствена за Клаузевиц. Меѓутоа заради едноставниот начин на изразување и пишување на француски јазик, успеал да ги направи пристапни за поширок круг воени стручњаци. Слично како и Клаузевиц, Жомини ги разгледува основните идеи за војната, но им дава многу поголем статус на цврстите принципи. И двајцата постојано ја нагласуваат недогматската еластичност во разгледувањето на теориските проблеми, но Клаузевиц повеќе успеал во тоа.

Жомини не пишувал најубаво за Клаузевиц и го сметал за претенциозен во научната дискусија, а неговите трудови за премногу заплеткани според начинот на изразување. *Не може да му се оспори на генералот Клаузевиц големото образование и лесното перо. Но тоа перо е малку преслободно и особено е претенциозно во научната дискусија, каде јаснотијата мора да биде на прво место. Освен тоа писателот се покажува премногу недоверлив кон воената наука. Неговата прва книга е всушност декларација против сите теории за војната, додека другите две се полни со теориски начела*⁸.

Идејата на Клаузевиц дека одбранбениот облик на војување сам по себе е појак од нападниот била крајно необична за периодот пред Наполеоновите битки. Но тука бил многу јасен: „Одбранбениот облик на војување не е никаков одбранбен штит, туку штит кој задава вешти удари“⁹. Жомини пак, во определувањето меѓу одбраната и нападот, предност му дава на нападот, залагајќи се енергично за офанзива во стратегијата и напад во тактиката. Сепак, историјата на војните од времето на Жомини до денеска му дава повеќе право на Клаузевиц.

Славата на Клаузевиц не датира од времето веднаш по публикувањето на неговите дела. Тој се прославил по Пруско-австриската војна од 1866, Пруско-француската војна 1870-1871 год., како и пруските победи кај Садове и Седана. Прусија пред тоа не војувала околу педесет години и имала цели генерации на офицери без никакво воено искуство. Во тоа време прускиот команден кадар се подготвувал со примена на

⁷ F.Mering, Ogleđi iz istorije ratne vestine, VIZ, Beograd 1955

⁸ Jomini, Pregled ratne vestine, Vojna biblioteka, Beograd 1952

⁹ Clausewitz, O ratu, Vojna biblioteka, Beograd 1951

воени игри, а Клаузевицовата интерпретација на Наполеоновите методи со барање на одлучни борби бил доминантен во тие игри. Генерал Молтке, началник на прускиот Генералштаб, бил горд ученик на Клаузевиц во поглед на концентрацијата на сите сили во одлучна битка. Неговото управување со операциите покажува дека сè било насочено на собирањето на што повеќе сила во одлучниот час, на посакуваното место, нивното спојување да се изврши на самото борбено поле.

Кога еднаш го запрашале генерал Молтке кои се неговите омилените книги тој одговорил: „Библија, Илијада, Чудото на небото и За војната од Клаузевиц“¹⁰. Фон Шефен, кој подоцна, исто така, бил началник на прускиот Генералштаб, истапувал со тезата дека Клаузевиц во прускиот офицерски кор одржувал концепција на вистинска војна.

Сепак, Молтке и Шефен го прифаќаат само оној дел на трудовите на Клаузевиц што се однесуваат на толкувањето на Наполеоновите војни и на барање на решенија само низ одлучни борби. Вон Шефен бил одлучен противник на секоја долготрајна и исцрпувачка војна, затоа што се плашел дека таква војна ќе доведе до длабоки социјални промени. Според него само стратегијата на уништување може да го зачува постојниот социјален поредок.

Од тогаш стратегијата на уништување и барање решенија за одлучна борба или серија такви борби според методот на Ханибал, станува опсесија на прускиот Генералштаб, вклучувајќи ја тука и стратегијата на Германија во Втората светска војна. Некои воени писатели кои се обиделе да најдат врска помеѓу трудовите на Клаузевиц и на Молтке и Шефен, го сметаат Клаузевиц за родоначалник на таа пруска школа и сметаат дека тој е одговорен за патот кој покасно германската војна мисла го избрала за единствено исправен. Британскиот воен писател Лидлхарт смета дека војсководачите во последните педесет години се „... опиле од црвеното како крв вино од лозите на Клаузевиц“¹¹.

Поподобна анализа лесно може да покаже дека сите тие толкувања на трудовите на Клаузевиц се изведени само врз основа на некои делови од неговите трудови, а не врз основа на неговите севкупни анализи. Може да звучи парадоксно, но факт е дека Клаузевиц никогаш во целина не бил прифатен во Прусија и дека неговите главни идеи покасно биле отфрлени и од германскиот Генералштаб. Прифатено е неговото размислување за идејата за решавачката борба кога противникот располага со вооружени сили кои се со иста големина. Ни оддалеку не е прифатена неговата идеја за врска помеѓу политиката и војната што претставува основа на неговите гледишта. Исто така, во Германија не се прифатени неговите гледишта за вредностите на одбраната како посебен вид војна. Исто така сосема еднострано се толкувало

¹⁰ Uvod u peto nemacko izdanje “O ratu” – 1905 god. (uvod napisao von Schlieffen)

¹¹ Liddell Hart, The Ghost of Napoleon, 1933

неговото гледиште за војната како акт на крајно насилство. Тој проблем Клаузевиц го опишал со филозофски јазик позајмен од Хегел: „Војната е акт на сила и неговата примена не познава никакви граници. Со секое наметнување на својата волја на друг, доаѓа до заемно влијание кое, по теорија, мора да доведе до крајност“¹². Тој цитат бесконечно се повторува во германската, а понекогаш и во француската литература. Никој не одел до крај во анализите за да го види ова само како поставена теза дека војната во теорија претставува акт на сила без ограничувања. Понатаму, во врска со својата теза, Клаузевиц ја наведува антитезата дека во практиката, војната како акт на насилство има ограничувања, затоа што самата војна не е сама по себе цел туку е продолжение на политиката со други средства. Од тоа ја изведува синтезата дека војната е само во теорија акт на неограничено насилство, додека во практиката, тоа насилство е ограничено.

На сличен начин еднострано се толкуваат и другите негови поставки. Анализирајќи ја решавачката битка тој констатира дека „**крвта е цена за победата**“. Таа парола е неуморно повторувана од страна на цели генерации офицери во германскиот и францускиот генералштаб посебно за време на Првата светска војна. Поради тоа и Лидлхарт говори за крвавото вино од лозата на Клаузевиц, а ја нема анализирано целината на неговите трудови.

Од друга страна, никој не цитира еден друг цитат на Клаузевиц за апсолутната и вистинската војна: „Никој не почнува војна или барем не би требало да ја почне, ако е паметен, а да не си помисли што сака да постигне со неа и во неа“¹³. Меѓу највредните негови мисли секако спаѓа идејата за врска меѓу политиката и војната. Прускиот генералштаб молчејќи преминува преку тоа; интимно ја отфрла таа идеја, истото подоцна го прави и германскиот Генералштаб. И францускиот Генералштаб никогаш не ја прифаќа таа идеја, што секако не би можело да се рече и за француската Влада.

Уште на самиот почеток на своите трудови, Клаузевиц истакнува: „**Војната не е ништо друго туку државна политика продолжена со други средства**“. Малку понатаму вели: „**Така гледаме дека војната не е само политички акт, туку вистински политички инструмент, продолжување на политичките односи, нивен продолжеток со други средства**“.

Германскиот Генералштаб сметал дека војната е нешто апсолутно и дека со нејзиното настанување престанува секаква врска со политиката. Веќе во Француско-пруската војна 1870-1871 доаѓа до отворен судир помеѓу политиката и војната, што во конечна форма се манифестира во судир помеѓу Молтке и Бизмарк. Молтке не дозволувал Бизмарк да му се меша во работите и едноставно му оневозможил да се запознае со текот на воените операции. Бизмарк бил претседател на пруската Влада

¹² Clausewitz, O ratu, Wojna biblioteka, Beograd, 1951

¹³ Ibid

и министер за надворешни работи, а може да се каже дека и ја предизвикал војната со Франција. Во своите мемоари тој се жали дека за воените операции можел да се информира единствено преку еден британски воен дописник. Исто така, наведува дека според гледиштата на пруската Врховна команда, министерот за надворешни работи може да стапи на сцена дури во моментот кога Врховната команда ќе заклучи дека дошол крај на војната. Според тоа, сфаќањето на пруските генерали било: односот политика – војна – политика е дисконтинуиран процес, едното потполно се исклучува додека другото е на сила. Бизмарк кој се противел на тоа сфаќање, всушност бил на линијата која ја застапувал Клаузевиц – дека односот политика – војна – политика е континуиран процес.

Од претходното се гледа дека Молтке како началник на прускиот Генералштаб и еден од најобразованите и секако, највлијателни генерали, всушност, бил противник на најзначајните сфаќања на Клаузевиц, иако ги признавал и ги фалел. Прусите победиле во таа војна благодарееќи на објаснувањето на Клаузевиц за методите на Наполеон за потребата на концентрација на сите сили за одлучна битка, коишто Молтке успешно ги применил.

Постои толкување дека односот на Молтке кон политиката и војната е последица на неговата лична нетрпеливост кон Бизмарк, па поради тоа треба да се види како е продолжен односот кон таа идеја кај Прусите¹⁴.

Еден подоцнежен претставник на прускиот милитаризам, генерал Голдс, јасно дава на знаење дека политиката потполно се исклучува за време на војната и дека стапува на сцена дури кога еден од противниците е победен, односно кога Врховната команда смета дека дошол моментот за тоа. Тој директно кажува дека Клаузевиц е во заблуда во своите гледишта во односот на политиката и стратегијата бидејќи наводно го извел тој заклучок студирајќи ги војните пред Француската револуција, кои ги воделе кабинети со мал број професионални војници. Тогаш, според Голдс, можело да се одржи континуирана врска помеѓу политиката и војната, а сега кога војуваат цели народи а не владини кабинети, политиката мора да се повлече штом ќе почнат воените дејства¹⁵.

Тешко може да се најде пример на понеточна интерпретација на трудовите на Клаузевиц од овој кој потекнува од истакнатиот пруски милитарист. Секој што и малку го читал Клаузевиц, може да забележи дека тој своите заклучоци не ги базира на еден период од историјата, иако најмногу ги студирал војните токму после, а не пред Француската револуција.

Во осмата книга Клаузевиц вели: „Ние на против тврдиме: војната не е ништо друго туку продолжување на политичките односи со употреба на други средства ...

¹⁴ E.Earle, *Tvorci Moderne strategije*, Beograd 1952

¹⁵ Ferdinand Foch, *The principles of War*, New York 1920

со тоа истовремено тврдиме дека овие политички односи не престануваат со самата војна, дека не се претвораат во нешто друго, туку дека во суштина и понатаму постојат и дека тие се главните правци по кои што воените дејствија течат¹⁶ ...“

Заклучок

Француската револуција ја потресла Западна Европа до темел. Тој потрес се чувствувал на полето на политиката, економијата, филозофијата, воените вештини и скоро во сите пори на јавниот живот. Сепак, тоа што Французите го спроведувале во скоро сите пори на општествениот живот, Германците кои биле посклони на послушност, се осмелиле да го спроведат само на полето на размислувањата и филозофијата. Кант, голема фигура на тоа поле, прв го зацртал новиот правец во филозофијата, а го наследил Хегел, кој со својата дијалектика создава вистинска мисловна револуција. Хегел како неоспорен идентитет во полето на филозофијата има доста големо влијание како на современиците така и на идната плејада германски мислителци. Во тоа време и Клаузевиц ги пишува своите највредни трудови неоспорно поттикнат од духот на времето и под силно влијание на начинот на размислување на Хегел. Клаузевиц е човек полн со внатрешни спротивности и животни разочарувања. Како војник релативно малку постигнал во тоа бурно време на големи можности за воена кариера. Од друга страна до крајност е доследен во војната против угнетувачите на својата земја.

Трудовите на Клаузевиц имаат посебно значење. Основните поставки на Клаузевиц за врската меѓу политиката и војната како и за потребата за доминација на целите во однос на акцијата на војната имаат своја важност денеска како и некогаш. Она пак, што е од посебна важност за нас е неговото гледиште за вредноста на одбраната, посебно тезите за вооружениот народ¹⁷. Со читање на ова последново се стекнува впечаток дека Клаузевиц успеал многу детално да согледа еден феномен кој дури после повеќе од едно столетие ќе ја добие својата полна вредност и потврда. „**Ние напротив тврдиме: војната не е ништо друго туку продолжување на политичките односи со употреба на други средства ... со тоа истовремено утврдиме дека овие политички односи не престануваат со самата војна, дека не се претвораат во ништо друго туку дека во суштина и понатаму постојат, какви и да биле средствата со кои се служи и дека се главни правци по кои што воените дејствија течат ...**“.

¹⁶ General Ludendorff, Der totale Krieg, München 1935

¹⁷ B.Brodie, Strategy in the missile Age, Princeton 1959

ЛИТЕРАТУРА

1. B.H. Lidell Hart, Foch, The Man of Orleans, London 1931;
2. General Ludendorff, „Der totale Krieg“, München 1935;
3. E.Earle, „Tvorci Moderne strategije“, Beograd 1952;
4. Jomini: „Pregled ratne vestine3“;
5. Clausewitz, „O ratu“, Vojna biblioteka, Beograd 1957;
6. Ленин: Воени дела;
7. R.Aron, “Clausewitz et la guerre populaire“, Defense National;
8. Ferdinand Foch, “The principles of War”, New York